

Котигорошко (народна казка)

Автор Невідомий

Був собі один чоловік, мав шестеро синів та одну дочку. Пішли вони в поле орати і наказали, щоб сестра винесла їм обід. Вона каже.

— А де ж ви будете орати? Я не знаю. Вони кажуть.

— Ми будемо тягти скибу від дому аж до тієї ниви, де будемо орати,— то ти за тією борозною і йди.

Поїхали.

А змії жив над тим полем у лісі та взяв тую скибу закотив, а свою витяг до своїх палаців. От вона як понесла братам обідати та пішла за тією скибою і доти йшла, аж поки зайшла до змієвого двора. Там її змії і вхопив.

Поприходили сини ввечері додому та й кажуть матері.

— Ввесь день орали, а ви нам не прислали й пообідати.

— Як-то не прислала? Адже Оленка понесла, та й досі її нема. Я думала, вона з вами вернеться. Чи не заблукалась?

Брати й кажуть.

— Треба йти шукати її.

Та й пішли всі шість за тією скибою і зайшли таки до того змієвого двора, де їх сестра була. Приходять туди, коли вона там.

— Братики мої милі, де ж я вас подіну, як змії прилетить? Він же вас поїсть!

Коли це й змії летить.

— А,— каже,— людський дух пахне. А що, хлопці, биться чи мириться?!

— Ні,— кажуть,— биться!

— Ходіть же на залізний тік!

Пішли на залізний тік биться. Не довго й бились, як ударив їх змії, так і загнав у той тік. Забрав їх тоді тільки живих та й закинув до глибокої темниці.

А той чоловік та жінка ждуть та й ждуть синів,— нема. От одного разу пішла жінка на річку прати, коли ж котиться горошинка по дорозі... Жінка взяла горошинку та й із'їла.

Згодом народився в неї син. Назвали його Котигорошком.

Росте та й росте той син, як з води,— не багато літ, а вже великий виріс. Одного разу батько з сином копали колодязь,— докопались до великого каменя. Батько побіг кликати людей, щоб допомогли його викинути. Поки батько ходив, а Котигорошко узяв та й викинув. Приходять люде, як глянули — аж поторопіли, так злякались, що в його така сила, та й хотіли його вбити. А він підкинув того каменя вгору та й підхопив,— люде й повтікали.

От копають далі та й докопалися до великого шматка заліза. Витяг його Котигорошко та й забрав.

От і питається раз Котигорошко в батька, в матері.

— Десь повинні були в мене бути брати й сестри.

— Е-е, — кажуть, — синку, була в тебе і сестра й шестеро братів, та таке й таке їм трапилось.

— Ну, — каже він, — так я ж піду їх шукати. Батько й мати умовляють його.

— Не йди, сину, шестеро пішло, та загинуло, а то ти один щоб не загинув!

— Ні, таки піду! Як же таки свою кров та не визволити? Узяв те залізо, що викопав, та й поніс до коваля.

— Скуй, — каже, — мені булаву, та велику!

Як почав коваль кувати, то скував таку, що всилу з кузні винесли. Узяв Котигорошко тую булаву, як замахнув, як кинув угору... Та й каже до батька.

— Ляжу я спати, а ви мене збудіть, як летітиме вона через дванадцять суток.

Та й ліг. На тринадцяті сутки гуде тая булава! Збудив його батько, він схопився, підставив пальця, булава як ударила об його, так і розскочилась надвоє. Він і каже.

— Ні, з цією булавою не можна йти шукати братів та сестру, — треба скувати другу.

Поніс її знову до коваля.

— На, — каже, — перекуй, щоб було по мені!

Викував коваль ще більшу. Котигорошко й ту шпурнув угору та й ліг знов спати на дванадцять суток. На тринадцяті сутки летить тая булава назад, реве, — аж земля труситься. Збудили Котигорошка, він схопився, підставив пальця, — булава як ударила об його, — тільки трошки зігнулась.

— Ну, з цією булавою можна шукати братів та сестру. Печіть, мамо, буханці та сушіть сухарці, — піду.

Узяв тую булаву, в торбу буханців та сухарців, попрощався, пішов.

Пішов за тією скибою, за тією давньою, що ще трохи знати було, та й зайшов у ліс. Іде тим лісом, іде та й іде, коли приходить до такого великого двора. Увіходить у двір, тоді в будинок, а змія нема, сама сестра Оленка дома.

— Здорова була, дівчино! — каже Котигорошко.

— Здоров був, парубче. Та чого ти сюди зайшов, прилетить змій, то він тебе з'їсть.

— Отже, може, й не з'їсть! А ти ж хто така?

— Я була одна дочка в батька й матері, та мене змій украв; а шестеро братів пішло визволити та й загинуло.

— Де ж вони? — питається Котигорошко.

— Закинув змій до темниці, та не знаю, чи ще живі, чи, може, й на попільець потрухли.

— Отже, може, я тебе визволю, — каже Котигорошко.

— Де тобі визволити? Шестеро не визволило, а то б ти сам: — каже Оленка.

— Дарма! — відказує Котигорошко. Та й сів на вікні, дожидається.

Коли це летить змій. Прилетів та тільки в хату — зараз.

— Ге, — каже, — людський дух пахне!

— Де б то не пах, — одказує Котигорошко, — коли я прийшов.

— Агов, хлопче, — а чого тобі тут треба? Биться чи мириться?

— Де то вже мириться,— биться! — каже Котигорошко.

— Ходім же на залізний тік!

— Ходім! Прийшли. Змій і каже.

— Бий ти!

— Ні,— каже Котигорошко,— бий ти попереду!

От змій як ударив його, так по кісточки і ввігнав у залізний тік. Вирвав ноги Котигорошко, як замахнув булавою, як ударив змія,— ввігнав його в залізний тік по коліна. Вирвався змій, ударив Котигорошка,— і того по коліна ввігнав. Ударив Котигорошко вдруге, по пояс змія загнав у тік, ударив утретє,— зовсім убив.

Пішов тоді в льохи-темниці глибокі, одімкнув своїх братів, а вони тільки-тільки що живі. Забрав тоді їх, забрав сестру Оденку і все золото та срібло, що було в змія, та й пішов додому.

От ідуть, а він їм і не признається, що він їх брат. Перейшли там скільки дороги, сіли під дубком спочивати. А Котигорошко притомився після того бою та й заснув дуже. А ті шестеро братів і радяться.

— Будуть з нас люде сміятися, що ми шестеро змія не подужали, а він сам побив. Та й добро змієве він собі все забере.

От радилися-радилися та й урадили, тепер він спить, не почує,— прив'язати його добре ликами до дубка, щоб не вирвався,— тут його звір розірве. Як урадили, так і зробили, прив'язали та й пішли собі.

А Котигорошко спить і не чує того. Спав день, спав ніч, прокидається — прив'язаний. Він як стевува,— так того дубка й вивернув з корінням. От узяв тоді того дубка на плечі та й пішов додому.

Підходить до хати, аж чує; брати вже прийшли та й розпитуються в матері.

— А що, мамо, чи в вас іще були діти?

— Та як же? Син Котигорошко був та вас пішов визволяти. Вони тоді.

— Оце ж ми його прип'яли,— треба бігти та одіп'ясти.

А Котигорошко як пошпурить тим дубком у хату,— за малим хати не розваляв.

— Оставайтесь же, коли ви такі! — каже.— Піду я в світа.

Та й пішов знову, на плечі булаву взявши.

Іде собі та йде, коли дивиться — відтіль гора і відсіль гора, а між ними чоловік, руками й ногами в ті гори вперся та й розпиха їх. Каже Котигорошко.

— Боже поможи!

— Дай боже здоров'я!

— А що то ти, чоловіче, робиш?

— Гори розпихаю, щоб шлях був.

— А куди йдеш? — питає Котигорошко.

— Щастя шукати.

— Ну, то й я туди. А як ти звешся?

— Вернигора. А ти?

— Котигорошко. Ходім разом!

— Ходім!

Пішли вони. Ідуть, коли бачать: чоловік серед лісу як махне рукою — так дуби й вивертає з корінням.

— Боже поможи!

— Дай боже здоров'я!

— А що ти, чоловіче, робиш?

— Дерева вивертаю, щоб іти було просторіше.

— А куди йдеш?

— Щастя шукати.

— Ну, то й ми туди. А як звешся?

— Вернидуб. А ви?

— Котигорошко та Вернигора. Ходім разом!

— Ходім!

Пішли втрьох. Ідуть, коли бачать — чоловік із здоровенними вусами над річкою: як крутнув вусом,— так вода й розступилася. Що й по дну можна перейти. Вони до його.

— Боже поможи!

— Дай боже здоров'я!

— А що ти, чоловіче, робиш?

— Та воду одвертаю, щоб річку перейти.

— А куди йдеш?

— Щастя шукати.

— Ну, та й ми туди. А як звешся?

— Крутивус. А ви?

— Котигорошко, Вернигора, Вернидуб. Ходім разом.

— Ходім!

Пішли. І так їм добре йти: де гора на дорозі,— Вернигора перекине; де ліс,— Вернидуб виверне; де річка,— Крутивус воду одверне. От зайшли вони в такий великий ліс,— коли бачать, аж у лісі стоїть хатка. Увійшли в хатку, — нікого нема. Котигорошко й каже.

— Отут ми й заночуємо.

Переночували, а на другий день Котигорошко й каже:

— Ти, Вернигоро, залишайся дома та вари їсти, а ми втрьох підемо на полювання.

Пішли вони, а Вернигора наварив їсти та й ліг спочивати. Коли хтось стукає в двері.

— Одчини!

— Не великий пан, одчиниш і сам,— каже Вернигора.

Двері одчинились та й знов хтось кричить:

— Пересади через поріг!

— Не великий пан, перелізеш і сам.

Коли влазить дідок маленький, а борода на сажень волочиться. Як ухопив Вернигору за чуба та й почепив його на гвіздок на стіну. А сам усе, що було наварене, виїв, випив, у Вернигори з спини ремінь шкіри видрав та й подався.

Вернигора крутивсь-крутивсь, якось одірвав свого чуба космик, кинувся знову варити; поки товариші поприходили, уже доварює.

— А чого ти запізнився з обідом?

— Та задрімав трохи.

Наїлись та й полягали Спати. На другий день устають. Котигорошко й каже:

— Ну, тепер ти, Вернидубе, залишайся, а ми підемо на полювання.

Пішли вони, а Вернидуб наварив їсти та й ліг спочивати. Аж хтось стукає в двері:

— Одчини!

— Не великий пан, одчиниш і сам.

— Пересади через поріг!

— Не великий пан, перелізеш і сам.

Коли й лізе дідок маленький, а борода на сажень волочиться. Як ухопить Вернидуба за чуба та й почепив на гвіздок. А сам усе, що було наварене, виїв, випив, у Вернидуба з спини ремінь шкіри видрав та й подався.

Вернидуб борсався, борсався, якось уже там з гвіздка зірвався та й нум швидше обідати варити. Коли це приходить товариство.

— А що це ти з обідом опізнився?

— Та задрімав,— каже,— трохи...

А Вернигора вже й мовчить: догадався, що воно було. На третій день залишався Крутивус,— і з ним те саме. А Котигорошко й каже.

— Ну, та й ліниві ви обідати варити! Уже ж завтра ви йдіть на полювання, а я залишусь дома.

На другий день так і є: ті троє йдуть на полювання, а Котигорошко дома залишається. От наварив він їсти та й ліг спочивати. Аж грюкає хтось у двері.

— Одчини!

— Стривай, одчиню,— каже Котигорошко.

Одчинив двері,— аж там дідок маленький, а борода на сажень волочиться.

— Пересади через поріг!

Узяв Котигорошко, пересадив. Коли той пнеться до його, пнеться.

— А чого тобі? — питає Котигорошко.

— А ось побачиш чого,— каже дідок та доп'явсь до чуба та тільки хотів ухопити, а Котигорошко;

— То ти такий! — та собі хап його за бороду, вхопив сокиру, потяг його до дуба, розколов його, заправив у розколину дідову бороду й зацікнув її там.

— Коли ти,— каже,— такий, дідусю, що зараз до чуба берешся, то посидь собі тут, поки я знову сюди прийду.

Приходить він у хату,— вже й товариство поприходило.

— А що обід?

— Давно впрів.

Пообідали, а тоді Котигорошко й каже:

— А ходіть лиш — я вам таке, диво покажу, що ну!

Приходить до того дуба, коли ні дідка, ні дуба нема: вивернув дідок дуба з коренем та й потяг так за собою. Тоді Котигорошко розказав товаришам, що йому було, а ті вже й про своє призналися, як їх дідок за чуба чіпляв та реміння з спини драв.

— Е,— каже Котигорошко,— коли він такий, то ходім його шукать.

А де дідок того дуба тяг,— там так і знать, що волочено,— вони за тим слідом і йдуть. І так дійшли аж до глибокої ями, що й дна не видно. Котигорошко й каже.

— Лізь туди, Вернигоро!

— А цур йому!

— Ну ти, Вернидубе!

Не схотів і Вернидуб, і Крутивус.

— Коли ж так,— каже Котигорошко,— полізу я сам. Давайте плести шнури!

Наплели вони шнурів, умотав Котигорошко руку в кінець та й каже:

— Спускайте!

Почали вони спускати, довго спускали,— таки сягнули до дна,— аж на інший світ. Став там Котигорошко ходити,— аж дивиться, стоїть палац великий. Він увійшов у той палац, коли так усе й сяє золотом та дорогим камінням. Іде він покоями,— аж вибігає йому назустріч королівна — така гарна, що й в світі кращої нема.

— Ой,— каже,— чоловіче добрий, чого ти сюди зайшов?

— Та я, — говорить Котигорошко,— шукаю дідка маленького, що борода на сажень волочиться.

— Єсть,— каже вона,— дідок, бороду з дубка визволяє. Не йди до його,— він тебе вб'є, бо вже багато він людей побив.

— Не вб'є! — каже Котигорошко,— то ж я йому й бороду зацікнув. А ти ж чого тут живеш?

— А я,— каже вона,— королівна, та мене сей дідок украв і в неволі держить.

— Ну, то я тебе визволю. Веди мене до його!

Вона й повела. Коли так справді, сидить дідок і вже бороду визволив з дубка. Як побачив Котигорошка, то й каже.

— А чого ти прийшов? Биться чи мириться?

— Де вже,— каже Котигорошко,— мириться — биться!

От і почали вони биться. Бились-бились, і таки вбив його Котигорошко своєю булавою. Тоді вдвох із королівною забрали все золото й дороге каміння у три мішки та й пішли до тієї ями, що він спускався. Прийшов та й гукає.

— Агов, брати,— чи ви ще є?

— Є!

Він прив'язав до мотуза один мішок та й сіпнув, щоб тягли.

— Це ваше.

Витягли, спустили знову мотуз. Він прив'язав другий мішок.

— І це ваше.

І третій їм оддав,— усе, що добув. Тоді прив'язав до мотуза королівну.

— А це моє,— каже.

Витягли ті троє королівну, тоді вже Котигорошко треба тягти. Вони й роздумались.

— Нащо будемо його тягти? Нехай краще й королівна нам достанеться. Підтягнім його вгору та тоді й пустимо,— він упаде та й уб'ється.

А Котигорошко та й догадався, що вони вже надумали щось,— узяв та й прив'язав до мотуза каменяку та й гукає.

— Тягніть мене!

Вони підтягли високо, а тоді й кинули,— камінь тільки гуп!

— Ну,— каже Котигорошко,— добрі ж і ви!

Пішов він тим світом. Іде та й іде, коли насунули хмари, як ударить дощ та град. Він і заховався під дубом. Коли чує,— на дубі пищать грифенята в гнізді.

Він заліз на дуба та й прикрив їх свитою. Перейшов дощ, прилітає велика птиця гриф, тих грифенят батько. Побачив, що діти вкриті, та й питає:

— Хто це вас накрив? А діти кажуть:

— Як не з'їси, то ми скажемо.

— Ні,— каже,— не з'їм.

— Отам чоловік сидить під деревом, то він накрив.

Гриф прилетів до Котигорошко та й каже:

— Кажи, що тобі треба,— я тобі все дам, бо це вперше, що в мене діти zostалися живі, а то все я полечу, а тут піде дощ,— вони в гнізді й заллються.

— Винеси мене,— каже Котигорошко,— на той світ.

— Ну, добру ти мені загадку загадав! Ну, та дарма,— треба летіти. Візьмімо з собою шість кадовбів м'яса та шість кадовбів води, то як я летітиму та поверну до тебе голову направо, то ти мені і вкинеш у рот шматок м'яса, а як поверну ліворуч, то даси трохи води, а то не долечу та й упаду.

Взяли вони шість кадовбів м'яса та шість кадовбів води, сів Котигорошко на грифа,— полетіли. Летять та й летять, то гриф як поверне голову направо, то Котигорошко йому і вкине в рот шматок м'яса, а як наліво — дасть йому трохи води. Довго так летіли,— от-от уже долітають до цього світу. Коли гриф і повертає голову направо, а в кадовбах і шматочка м'яса нема. Тоді Котигорошко одрізав у себе литку та й кинув грифові в пащу. Вилетіли нагору, гриф і питається:

— Чого це ти мені такого гарного дав аж наприкінці?

Котигорошко й показав на свою ногу:

— От чого,— каже.

Тоді гриф виригнув литку, полетів і приніс цілющої води: як притулили литку та покрили тією водою,— вона й приросла.

Гриф тоді вернувся додому, а Котигорошко пішов шукати своїх товаришів. А вони вже подались туди, де тієї королівни батько, там у його живуть та сваряться проміж себе: кожен хоче з королівною оженитися, то й не помиряється.

Коли це приходить Котигорошко. Вони полякалися, думали, що він їх повбиває. А він і каже:

— Рідні брати, та й то зрадили,— мушу вас простити.

Та й простив. А сам одружився з тією королівною та й живе.